

DOMINIKA PAZDER*

ROLA PRZESTRZENI KULTUROWYCH W KREACJI WSPÓŁCZESNEGO ŚRÓDMIEŚCIA

THE ROLE OF THE CULTURAL SPACE IN THE CREATION OF THE CONTEMPORARY DOWNTOWN

Streszczenie

W artykule poruszono zagadnienie znaczenia i roli przestrzeni kulturowych w mieście. Problematykę tę przedstawiono w aspekcie podnoszenia poziomu atrakcyjności centrum miasta, rozumianej we współczesnych kategoriach.

Słowa kluczowe: przestrzeń kulturowa, obszar śródmiejski, atrakcyjność miasta

Abstract

The paper deals with the questions of the importance and role of the cultural space in the city. The topic is presented especially in the aspect of raising the level of the city centre attractiveness, understood in the contemporary conditions.

Keywords: cultural space, downtown area, city attractiveness

* Mgr inż. arch. Dominika Pazder, Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego, Wydział Architektury, Politechnika Poznańska.

Wszyscy ci, których działalność społeczna, gospodarcza czy polityczna, naukowa lub techniczna wpływa na obraz kraju, powinni mieć świadomość stopnia odzwierciedlenia swoich poczynań w kształcie i wyrazie form krajobrazowych.

[J. Bogdanowski, M. Łuczyńska-Bruzda, Z. Novak, 1981]

Przestrzenie kulturowe stanowią szczególny rodzaj przestrzeni publicznych, charakteryzujący się występowaniem wartości dziedzictwa kulturowego lub dóbr kultury współczesnej oraz istniejącymi lub potencjalnymi możliwościami kreacji funkcji kulturotwórczych. Mogą to być zespoły obiektów, wnętrza urbanistyczne lub ciągi ulic. Pojęcie to jest odmiennie interpretowane przez przedstawicieli różnych dziedzin badawczych, niezależnie od profesji, jednak wszyscy badacze zajmujący się przestrzeniami publicznymi podkreślają specyfikę i rangę przestrzeni kulturowych w miejskiej strukturze przestrzenno-społecznej.

Jak twierdzi J.M. Chmielewski [3], śródmieścia są skupiskami najwartościowszych kulturowo przestrzeni publicznych, co sprawia, że najbardziej charakterystyczne formy przestrzeni publicznych, takie jak: ulica, plac, park, zieleniec, bulwar czy aleja są nadal wzorcami dla współcześnie stosowanych rozwiązań.

Przestrzenie publiczne przyjmują funkcję obszarów kulturowych ze względu na swoje wyposażenie i przeznaczenie. Przestrzenie kulturowe powinny ulegać ciągłym przekształceniom, zgodnym ze zmieniającymi się potrzebami i rosnącymi wymaganiami społecznymi tak, aby użytkownicy mieli możliwość swobodnego z nich korzystania. Przestrzenie kulturowe, które są wytworem długiego rozwoju społecznego, wydają się być zatem najbardziej atrakcyjne. Przestrzenie te, ze względu na ich formę, można podzielić na otwarte (ulice, aleje, bulwary, place, zespoły zabytkowe, parki miejskie, ogrody, cmentarze, w niektórych przypadkach także cały obszar centrum miasta) oraz zamknięte (świątynie, teatry, filharmonie, muzea, kina). Przestrzenie kulturowe można też zdefiniować jako przestrzenie określone funkcjonalnie, będące przedmiotami interakcji między wartościami materialnymi, estetycznymi i symbolicznymi a społecznością. Przestrzenie kulturowe są zapisem nie tylko zamożności mieszkańców, ale także ich kulturowej i społecznej tożsamości¹.

Funkcjonowanie przestrzeni publicznych, w tym przestrzeni kulturowych, zależy od wielu czynników, spośród których za najważniejsze uznaje się²:

- ogólną dostępność zapewniającą gwar i ruch, także powiązania komunikacyjne,
- bezpieczeństwo użytkownika zapewnione przez segregację ruchu, występowanie punktów identyfikacyjnych w przestrzeni miejskiej, czytelność układu urbanistycznego, ochronę porządku publicznego,
- system informacyjny miasta (MSI – znaki, napisy, reklamy, plakaty), przejrzystość symboliki architektonicznej, urbanistyczne prowadzenie, ogólna estetyka założenia, jak również walory poznawcze.

Wartości kulturowe mają znaczenie również dlatego, że stanowią zasady, wokół których organizowana jest cała sfera ekonomiczna, bez której postęp nie byłby możliwy. Współczesna gospodarka globalna oferuje bowiem, z jednej strony, możliwości budowania coraz wyższych standardów życia, z drugiej – stanowi zagrożenie dla wielowiekowych tradycji kulturowych [5].

Przestrzenie kulturowe wpływają na odbiór przestrzeni publicznych, ich atrakcyjność, a także konkurencyjność, gdyż to one najsilniej kształtują charakter śródmieścia, decydując o stopniu jego uniikatowości i określając równocześnie jego tożsamość. „Tożsamość architektury to równoważnik jej planu, sensu, ładu, rozumu i zdrowego życia” [1].

Śródmieście, poprzez swój szczególny klimat emocjonalny oraz architekturę historyczną i współczesną, tworzy ramy życia społecznego. W śródmieściu szczególnie silnie odczuwa się indywidualny charakter miasta, jego skalę i rytm życia. Przestrzenie śródmiejskie powinny być więc atrakcyjne nie

tylko po to, by odwiedzano je w celu zrobienia zakupów, ale przede wszystkim dla samej przyjemności w nich przebywania i odczuwania miejskiego nastroju. Centrum miasta spełnia więc też bardzo istotną rolę obszaru nasilonych kontaktów społecznych, które odbywają się zarówno w budynkach, jak i na ulicach czy placach³.

W aspekcie społecznym ważną rolę odgrywa tożsamość miasta, czyli nieuchwytny klimat miejsca, który sprawia, że dana przestrzeń osiąga najwyższy stopień społecznej akceptacji. Przestrzenie kulturowe pełnią istotną rolę w budowaniu i funkcjonowaniu śródmieścia, gdyż w dużej mierze tworzą ten niepowtarzalny charakter. Przestrzenie te powinny być przedmiotem największej troski władz lokalnych, także ze względu na fakt, że są najczęściej odwiedzanymi przez turystów miejscami i dumą mieszkańców całego miasta. Jakość śródmiejskich przestrzeni publicznych ma bowiem duże znaczenie dla oceny atrakcyjności całego miasta.

Obecnie zauważa się wzrost zainteresowania rewitalizacją obszarów historycznej zabudowy, a także tendencję do integracji polityki ochrony wartości kulturowych z celami polityki gospodarczej, co ma szczególnie znaczenie właśnie w aspekcie rozwoju turystyki [9].

Zagadnienie kreacji przestrzeni kulturowych jest też bardzo istotne na etapie sporządzania Studium Uwarunkowań Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego oraz Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Szczególnie ważne są decyzje zawarte w MPZP, który precyzuje wymagania wynikające z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych. Miejscowy plan określa zasady umieszczania w przestrzeniach publicznych obiektów małej architektury, nośników reklamowych, obiektów usługowo-handlowych, urządzeń technicznych i zieleni, a także formułuje nakazy, zakazy, dopuszczenia i ograniczenia w zagospodarowaniu terenów.

Nie zawsze jednak w planowaniu urbanistycznym poświęca się wystarczająco dużo uwagi zagadnieniom kreacji tych przestrzeni. Urbaniści uważają, że przyczyną wielu błędów w gospodarowaniu przestrzenią w Polsce jest właśnie powszechny brak świadomości tego, jak wielka wartość kryje się w przestrzeni miasta [4]. Wartość ta nie zawsze jest też rozumiana w nowoczesny sposób. Pojęcia: wielkość, jakość, dostępność i atrakcyjność przestrzeni miejskiej są często mylnie interpretowane, a forma i kształt zagospodarowania odnoszone do poszczególnych obiektów. Miasto w Polsce traktowane jest jako luźny zbiór pojedynczych elementów, a nie harmonijna struktura funkcjonalno-przestrzenna, a przecież jakość przestrzeni jest w dużej mierze uzależniona od właściwego sposobu gospodarowania miastem.

W krajach takich jak Polska procesy urbanizacji przebiegają odmiennie niż w krajach zachodnich. Przyrost liczby ludności w miastach następuje w szybkim tempie, a miasta nie są dostatecznie przygotowane na przyjęcie tak ogromnego napływu ludności. Wzrost ten odbywa się więc w warunkach mniejszych dochodów i słabego wyposażenia w infrastrukturę społeczno-techniczną. Przyczynia się to do pogłębienia rozmiaru biedy, bezdomności, kryminalizacji i patologizacji życia społecznego [7].

Bardzo ważne jest, aby miasto, a tym bardziej śródmieście nie stwarzało warunków przestrzennych, które sprzyjają rozwojowi patologii. Budowanie nowej jakości śródmieścia musi więc opierać się na wykorzystaniu istniejących wartości kultury, które kształtują tożsamość i indywidualizm danej przestrzeni. Takie działanie wpłynie korzystnie nie tylko na poprawę wyglądu przestrzeni, ale przede wszystkim na jej właściwe społeczne ożywienie.

Przypisy

¹ Por. A. Wallis, 1990.

² Za: J.M. Chmielewski, 2004.

³ Por. W. Ostrowski, *Urbanistyka współczesna*, Warszawa 1975.

*Everybody who influence the image of the city
through its political, scientific or technical activity
should be conscious of
the fact that every action taken
reflects in the form and the character of the
city space.*

(J. Bogdanowski, M. Łuczyńska-Bruzda, Z. Novak, 1981)

The cultural space is understood as a particular kind of the public space, characterized both by the historical or contemporary cultural values and the existing or potential cultural function. The urban interiors, complexes of buildings, pedestrian precincts or tracks can make the cultural space. The term cultural space has a lot of different meanings according to different fields of research but all the professionals underline the importance of the cultural values in the city social and spatial structure.

According to J.M. Chmielewski [3] the city centre is the area of the highest concentration of the cultural values. Owing to that statement the basic elements of the city public space like streets, squares, parks or boulevards are still perceived as the archetype elements of the city.

The public space functions as a cultural space because of its destination and equipment. So as the rest of the city, the cultural space should be flexible enough in order to answer the contemporary social needs and preferences. But still, the cultural space that is the outcome of the long-term social development seems to be of the highest attractiveness. As for the form and shape of the cultural space, one can divide it into: open (streets, squares, avenues, parks, gardens) and closed (theatres, museums, churches). There is also another definition of the cultural space: as a functionally determined space which is an object of the interactions between the material, aesthetic, symbolic values and the society. In this meaning the cultural space proves not only the richness of the local society but its cultural and social identity as well¹.

The cultural space depends on the numerous elements. The most important of them are²:

- the right communication system (pedestrian and car),
- the identification system of the downtown area,
- the legibility of the urban structure,
- the level of the cultural space attractiveness and the cognition values.

The cultural values are so important because they contribute to the creation of the economic rules and progress. The global policy is on one hand very helpful in the process of standards rising but on the other hand can pose the threat to the local traditions and habits [5].

The cultural space influence the level of the attractiveness and the competitiveness of the public space in the downtown area. It is because of the values that create the unique character of the area. "The identity of the architecture is the synonym of its plan, order, sense and healthy living" [1].

The city centre because of its specific emotional atmosphere, historic and contemporary architecture influence the social life. It is in the downtown where one can feel the individual character of the city, its scale and the rhythm of life. The downtown areas should be interesting and attractive not only so as to attract the customers but to give its users the pleasure of feeling the city life. It is because the city centre also plays very important role in the social integration that takes place inside and outside the buildings³.

The identity of the city is also very important in the aspect of the social interactions. The identity can be understood in this context as the unique city atmosphere that makes the city space fully accepted by its inhabitants. The cultural space seem to be extremely significant in the creating and functioning of the downtown area, because cultural values determine the city character at a high level. This is also the most attractive city space for the tourists. The centre should be a kind of the city showcase and that is

why should be the object of the permanent care of the local authorities. The quality of the downtown cultural space has a great impact on the social assessment of the entire city attractiveness.

Nowadays there is the increasing interest in the revitalization of the historical buildings and there is seen the tendency to the integration of the historical values preservation and the economic policy (what is really important in the aspect of the tourism development) [9].

The cultural space creation is very significant while preparing the Study of the Development and the Master Plans. It is needed to define the way of creating and reshaping the public space (e.g. small architecture, billboards, commercial function).

Unfortunately, the polish urban planning still does not pay enough attention to the cultural values of the downtown areas. The professionalists claim that the reason why there were made so many mistakes in the city renewal is that the high value of this part of the city is still underestimated [4].

There is a lack of the proper and modern understanding of this value. The ideas of the size, quality, access and attractiveness are misunderstood. The form and the shape of the urban space are too often referred to the separate buildings only. The city should be perceived as the complex and harmonious spatial and functional structure not as the sum of the separate elements.

In the countries like Poland, the processes of the urbanization are pretty different from the ones in the western countries. It is because the increase of the population growth is very fast but the cities are not prepared to receive so many people. The growth is realized in the condition of the low level of the average income and not enough prepared social and technical infrastructure. This could be the reason for the increase of the poverty and social life pathology [7].

It is very important to create the city and its downtown in the way to help the decrease of the pathology. The creation of the new downtown quality should be based on the existing cultural values that testify the identity and individuality of the city. This way of thinking about the city development and renewal will influence the proper social revival and the improvement of the space standards.

Endnotes

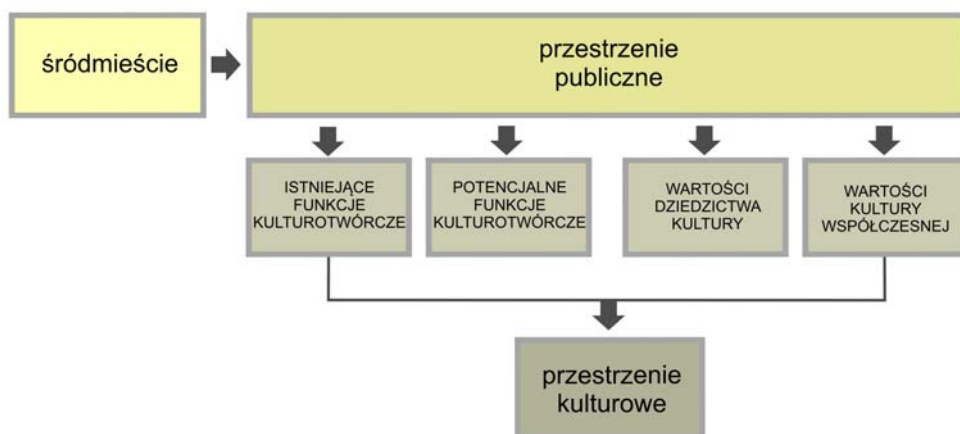
¹ According to: A. Wallis, 1990.

² According to: J.M. Chmielewski, 2004.

³ According to: W. Ostrowski., *Urbanistyka współczesna*, Warszawa 1975.

Bibliografia – Bibliography

- [1] Bańka A., *Architektura psychologicznej przestrzeni życia. Behawioralne podstawy projektowania*, Poznań 1997.
- [2] Bogdanowski J., Łuczyńska-Bruzda M., Novak Z., *Architektura krajobrazu*, wyd. III, 1981.
- [3] Chmielewski J.M., *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Warszawa 2001.
- [4] Kochanowska D., Kochanowski M., *Polskie miasta w procesie globalizacji*, Studia Regionalne i lokalne 1, Vol. 1.
- [5] Lindsay S., *Kultura, modele umysłowe i dobrobyt narodowy*, [w:] *Kultura ma znaczenie*, red. L.E. Harrison, S.P. Huntington, Poznań 2003.
- [6] Ostrowski W., *Urbanistyka współczesna*, Warszawa 1975.
- [7] Szymańska D., *Urbanizacja na świecie*, Warszawa 2007.
- [8] Wallis A., *Socjologia przestrzeni*, Warszawa 1990.
- [9] Ziobrowski Z., *Gospodarowanie przestrzenią w Polsce w świetle spójności z Unią Europejską – uwarunkowania, kierunki zmian*, [w:] *Problemy rozwoju miast*, Kwartalnik Naukowy 1/2, Kraków 2007.

II. 1. Schemat ilustrujący zależność przestrzeni kulturowych i publicznych śródmieścia (oprac. D. Pazder)

III. 1. The ideogram illustrates the relationship between downtown cultural and public space

II. .2. Schemat ilustrujący podział przestrzeni kulturowych na otwarte i zamknięte (oprac. D. Pazder)

III. 2. The ideogram illustrates the division of the cultural space into the open and closed one